

Digitale Nieuwsbrief Stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland

Nummer 15 - winter 2021 extra

Een andere kleur van de voorpagina dan u van ons gewend bent. We moesten wel want de laatste periode zijn we overstelpt met berichten van gevonden kerkuilen die het in deze korte maar hevige en koude periode niet hebben overleefd. Erg verdrietig nieuws en daar zijn we best van in mineur. Vandaar deze wat somber gekleurde voorpagina. Het is natuurlijk momenteel ook het gesprek van de dag onder uilenbeschermers en we vonden het daarom belangrijk hieraan niet voorbij te gaan en er in de DNB tóch aandacht aan te schenken. Daarom deze extra winter-DNB.

Veel slachtoffers onder kerkuilen door sneeuwval en kou

Het leek een zachte winter te worden totdat op zondag 7 februari sneeuw viel en de kou haar entree deed. De stuifsneg in Nederland en Vlaanderen zorgde voor problemen bij uilen, zo werden o.a. muizen moeilijk bereikbaar.

En wie de laatste tijd op de waarnemerssite 'Waarneming.nl' of op 'social media' heeft gekeken, was het wellicht ook opgevallen dat er veel kerkuilen worden gemeld. Het gaat dan vooral om vogels die overdag jagen of dood worden gevonden. Navraag bij diverse uilenbeschermers bevestigt dit beeld, kerkuilen vallen bij bosjes.

Kerkuilen hebben het nu namelijk moeilijk, honger en kou spelen hun parten. Ze leggen nauwelijks vetreserves aan en hebben daardoor in de winter moeite om hun lichaamsgewicht op peil te houden.

De gevonden kerkuilen zijn allen uitgeput en graatmager. Er zijn zelfs waarnemingen van kerkuilen die overdag buiten de kast komen om zich op te warmen aan de zon. De vrieskou in de nacht is het ergst. Fotografen zijn weliswaar enthousiast over hun spectaculaire platen van jagende kerkuilen. Maar in werkelijkheid is dat jagen op klaarlichte dag een gevolg van 'voedselstress'.

In vogelrevalidatiecentra is momenteel een toeloop merkbaar van winterslachtoffers, hopelijk komt de dooi dan net op tijd om nog erger te voorkomen. In VRC Zundert worden de laatste dagen veel torenvalken en buizerds binnengebracht, muizeneters bij uitstek.

Philippe Smets (Kerkuilenwerkgroep Vlaanderen) ringt ook uilen in het veld op een gestandaardiseerde manier met een mistnet. Hij had afgelopen najaar en winter tot nu toe: 21 velduilen, 22 kerkuilen en 9 ransuilen gevangen in België. Op zondag 7 februari had hij geen uilen, donderdag 11 februari één velduil. Dit wil zeggen dat kerkuilen (en ransuilen) niet 'vluchten' voor de sneeuw. Dat er geen migratie (vorsttrek) is zoals met leeuweriken en Kieviten.

Bij Andre Eijkenaar (Kerkuilenwerkgroep Groningen) staat de telefoon roodgloeiend. En hij krijgt via 'Griël' veel terugmeldingen binnen van slachtoffers onder kerkuilen. 'Griël' is het invoerportaal van het Vogeltrekstation Arnhem waar ringgegevens worden beheerd. De muizenstand was al ingezakt in Groningen en daar komt deze winterweek overheen. Daarbij waren er in Groningen vorig jaar veel late tweede legfels. Het vermoeden bestaat dat het met name deze groep is die massaal het loodje heeft gelegd.

Leo Daanen (vereniging vogelwacht 'de Maasheggen') is ringer en kreeg twee terugmeldingen van kerkuilen waarvan er één al 14 jaar oud (18 juni 2007) was. Deze kerkuil woog nog maar slechts 194 gram. Een stervende kerkuil heeft al snel 30% van zijn eigen gewicht verloren. De andere kerkuil was nog relatief jong en geringd op 18 mei 2020. Er waren geen sporen van predatie, wel was er sprake van voedselgebrek en dus beide winterslachtoffers.

Op de website 'Nestkastnu.nl' zijn elf camera's gericht op en in uilenkasten in Noord-Brabant. Bij de meeste kasten vlogen de kerkuilen in het winterse weer steeds vroeger uit om te gaan jagen. Er werd niet meer gepaard en in twee kasten keerden zelfs de partners niet meer terug. In de kerk van Liempde hangt ook een camera en daar werd eerst de man sinds dinsdag gemist en vervolgens de vrouw op vrijdag. Onzeker is wat er met hen is gebeurd, maar ook hier wordt gedacht aan wintersterfte.

Wat de gevolgen zijn van deze strenge winterperiode voor het komend broedseizoen blijft nog ongewis. Laten we hopen op een herstel van de kerkuilenpopulatie en hun prooi, de muizen.

Met vriendelijke groet,
Mark Sloendregt.

Met dank aan: Charles Brosens, Leo Daanen, Anita van Dooren, Dirk Eijkemans, Andre Eijkenaar, Ruud Leblanc, Marc van Leeuwen, Ger Maatkamp, Mary Mombarg-Post, Joost Nijkamp, Jochem Sloothaak, Philippe Smets, Ludo Smets, Rinus Sterken.

Een bijzondere nestplaats...

Meestal verlaten vliegvlugge kerkuilen de nestkast om vanaf de dichtstbijzijnde spant of goot een eerste onhandige vlucht te maken. Het zijn dan geen takkelingen en amper te onderscheiden van volwassen vogels. Om de jonge uilen meer ruimte te bieden heeft Thomas uit Oerle een speciaal zoldertje gebouwd. De zolder hangt in de nok van zijn woonboerderij met een oppervlakte van 5 m² en is alleen met een ladder te bereiken.

Op de vloer staat de nestkast, er is een zitstok waar ze roesten en een uitgang naar buiten in de zijgevel.

De jongen kunnen de nestkast op het zoldertje gemakkelijk verlaten om weken voor het uitvliegen de vleugels flink uit te slaan of om prooi te eten die door de oudervogels worden aangevoerd.

In een nestkast met een groot broedsel wordt het al snel te krap en lopen te spanningen gauw op. Op dit comfortabele zoldertje blijven de jongen doorgaans langer bij de nestplaats en van de uitwerpselen heeft niemand last.

Sinds 30 september 2020 hangen er in dit zoldertje twee webcams die online zijn te bezichtigen op de site nestkastnu.nl.

Eén camera is geplaatst in de nestkast en de andere met zicht op de zitstok.

Kerkuilen in een veranderd klimaat

Een bijdrage van Mark Sloendrecht.

Het klimaat verandert en de aarde warmt in rap tempo op als gevolg van de uitstoot van broeikasgassen. Zo werd '2016' mondiaal het warmste jaar ooit. De huidige klimaatscenario's laten voor de toekomst – periode 2050 t/m 2085 – een veranderend weerbeeld zien met hogere temperaturen, een stijgende zeespiegel, nattere winters, heviger buien en kans op drogere zomers.

De opwarming van de aarde heeft ook voor vogels gevolgen, populaties zullen toe- of juist afnemen. Zo zullen in Nederland Spotvogels achteruitgaan en de Bijeneters in aantal toenemen.

Klimaatverandering heeft ook effect op de vogeltrek en broedtiming in relatie tot voedselbeschikbaarheid. Denk maar aan jonge koolmezen of bonte vliegenvangers in relatie tot de rupsenpiek. De effecten van klimaatverandering voor Europese vogels staan beschreven in 'A Climatic Atlas of European Breeding Birds' (2007). *waarvan deze bijdrage van Mark, een samenvatting is-red.*)

Ook voor uilen zijn de gevolgen in kaart gebracht, met het verwachte voorkomen per soort aan het eind van de 21^e eeuw.

Zo zal de populatie kerkuilen zich min of meer in noordoostelijke richting verplaatsen waarbij delen van de Scandinavië en Wit-Rusland als habitat geschikt worden. Maar daarentegen zal de soort uit grote delen van zuid-Spanje kunnen verdwijnen. Voor steenuilen geldt nagenoeg het zelfde, maar zij zullen niet uit Zuid-Europa verdwijnen. De dwergooruil is nu nog een Zuid-Europese soort maar zal mogelijk steeds noordelijker – ook in Nederland – gaan broeden.

Weersomstandigheden hebben ook voor uilen gevolgen voor het broedsucces en de overleving. Voor kerkuilen zijn milde winters gunstig maar daarentegen zullen door hevige buien of extreme hitte in het broedseizoen de sterfte onder de nestjongen weer toenemen.

Bron:

Brian Huntley, Rhys E. Green, Yvonne C. Collingham, Stephen G. Willis, 2007.

A Climatic Atlas of European Breeding Birds. Lynx Edicions, Spanje

<http://www.lynxeds.com/product/climatic-atlas-european-breeding-birds>

KNMI, klimaatscenario's: http://www.klimaatsscenarios.nl/scenarios_samengevat/index.html

Sovon, klimaatverandering: <https://www.sovon.nl/nl/content/klimaatverandering>

Sluipmoordenaar Het Geel.....

In september is bij het DWHC een kerkuil onderzocht. De kerkuil leed aan “het Geel”, een ontsteking in de keel en krop die wordt die wordt veroorzaakt door de parasiet *Trichomonas*.

Deze parasiet wordt vooral gevonden bij duiven, maar ook bij vinkachtigen zoals groenlingen. Soms worden roofvogels zoals deze uil of aaseters, zoals een ekster, besmet met deze parasiet doordat ze een besmette vogel opeten. De trichomonaden gaan in de keel en krop van een besmette vogel zitten veroorzaken daar een infectie die er voor zorgt dat de vogel steeds moeilijker kan eten en drinken. Dat was ook in dit geval de oorzaak van het overlijden van deze kerkuil.

Meer informatie over trichomonas vindt u op:

<https://www.dwhc.nl/ziekten/trichomonas/>

Pijl wijst naar voorbeeld van beslag veroorzaakt door Trichomonaden.

Boomvilla voor (kerk)uilen

Ik ben in het algemeen geen ‘fan’ van nestkasten voor kerkuilen in bomen. Het zijn bij uitstek gebouwbewoners, maar soms moet er echt iets gesloopt worden waar uilen in zitten, en zijn er geen goede alternatieven in de nabije omgeving. Met het idee ‘schuur’ in het achterhoofd bedacht en bouwde ik de ‘boomvilla’ of boomschuur zo je wilt. Een kerkuilkast XXXL, en duurzaam gemaakt als mitigerende maatregel voor verloren nestplekken. Er hangen er inmiddels twee, en in beide zitten of hebben kerkuilen gezeten.

Er verdwijnen meer en meer oude schuren en er worden nogal wat boerenbedrijven beëindigd. Het gevolg daarvan is dat er ook veel gesloopt wordt, vaak om er woningen voor terug te mogen bouwen. En daarin is geen plaats voor kerkuilen. En als er dan ook bij burens niets te regelen valt wordt het lastig. Met het blokkeren van projecten maken we als uilenbeschermers geen vrienden en dus probeer ik in het algemeen een pragmatische oplossing te bedenken waardoor de plannen wel doorgang kunnen vinden. Vaak slechts als tijdelijke oplossing met de afspraak dat er in nieuw te bouwen opstallen meteen een structurele nestkast wordt ingepland. Want hoe degelijk je hem ook maakt, een buitenkast zal na een aantal jaren (±10 jaar) toch in verval raken.

Ik maak mijn nestkasten meestal met het herbruikbare materiaal dat ik heb kunnen redden uit bouwcontainers en dus hanteer ik geen vaste maten, maar voor dit model ben ik wel uitgegaan van de gebruikelijke maat van plaatmateriaal (124 x 244 cm). Deze nestkast combineert een nestkastgedeelte met ruim broedoppervlak van 60 x 40 cm met een voorportaal van 30 x 40 centimeter.

De bodemmaat is ongeveer 100 x 90 cm. De nokhoogte 65 cm. De onderkant van het invlieggat op ca. 30 cm vanaf de bodem. Daarvoor is een overkapping van ongeveer 45 x 90 cm die het geheel op een ‘schuur’ moet laten lijken. De uilen moeten dus eerst de ‘schuur’ binnengaan om het invlieggat te kunnen ontdekken. Ze kunnen daar ook droog zitten en naar buiten kijken.

Ik maak overigens al jaren nestkasten met ontluichtingsroosters in de broedruimte. In deze kast maakte ik een aparte ‘schoenendoos’ voor steenuiltjes met een eigen ‘zijingang’. Zomer 2020 is daarin ook een nest steenuiltjes groot geworden!

Voorjaar 2014 maakte en plaatste ik de eerste kast met dit model bij Werkhoven. In juli waren er al sporen van gebruik in de nestkast. Broeden kon nog niet worden aangetoond. In de afgelopen jaren hebben zowel kerkuilen, als bos- en steenuilen van de kast gebruik gemaakt.

In de 2^e boomvilla-nestkast die ik in juni 2019 plaatste vond ik na een paar weken al kerkuil braakballen en later ook ruiveertjes. Afgelopen december ringde ik er een vrouwtje. De oude schuur is nog niet gesloopt en ook daar zitten ze af en toe, maar het is duidelijk dat de geplaatste boomkast door de kerkuilen ontdekt is. In dit geval is er dus vóór de ingreep een werkende mitigerende maatregel toegepast.

Met vriendelijke groet,

Marc van Leeuwen

Verveling tijdens de lockdown? Word braakballenpluizer!

Een lockdown, avondklok en afgelopen week ook nog eens een flink pak sneeuw houden deze dagen veel mensen binnen. Slaat de verveling bij jou toe en ben je op zoek naar een (nieuwe) hobby? De Zoogdierverseniging is op zoek naar vrijwilligers voor het NEM Verspreidingsonderzoek Muizen! Niet al ons onderzoek gebeurt in het veld en meedoen aan dit meetprogramma kan zelfs vanaf je eigen bank. Nieuwsgierig? Lees snel verder!

Hoe gaat het in zijn werk?

Het NEM (Netwerk Ecologische Monitoring) Verspreidingsonderzoek Muizen is gestart in 2002 en verkrijgt data door middel van braakbalanalyse. Kerkuilenwerkgroepen en-vrijwilligers verspreid over heel Nederland verzamelen tijdens hun werkzaamheden, zoals het controleren van nestkasten, braakballen van kerkuilen. Deze braakballen worden vervolgens opgestuurd naar de Zoogdierverseniging. Hier worden er partijen van gemaakt, die daarna, voorzien van een formulier- en locatienummer, worden opgeslagen in de vriezer voordat ze worden doorgestuurd naar een 'pluizer'.

Welke soorten worden onderzocht?

Het analyseren (pluizen) van braakballen levert ons de informatie over de verspreiding van kleine zoogdieren in Nederland. De braakballen komen uit alle provincies, wat betekent dat er bij het pluizen vaak veel variatie is in de aangetroffen soorten muizen. In dit project richten we ons voornamelijk op de volgende soorten: veldspitsmuis (*Crocidura leucodon*), waterspitsmuis (*Neomys fodiens*) en noordse woelmuis (*Alexandromys oeconomicus arenicola*).

Waarom braakballen van kerkuilen?

Voor dit project worden in principe alleen braakballen van kerkuilen onderzocht. Kerkuilen hebben namelijk geen voorkeur voor bepaalde groepen (spits)muizen, waardoor alle soorten zijn terug te vinden in de braakballen. Daarom worden de aangetroffen prooisorten (en hun onderlinge verhouding) als maatgevend gezien voor de prooidieren die aanwezig zijn binnen het jachtgebied van de betreffende uil. Dit jachtgebied beperkt zich gemiddeld tot een kilometer rond de nestlocatie.

Wat houdt het 'pluizen' in?

Wanneer je je aanmeldt als pluizer krijg je een braakbalpartij thuisgestuurd. We vragen je om vervolgens de braakballen uit te pluizen en op zoek te gaan naar de schedelresten van de prooidieren. Met deze schedelresten (de bovenschedels en onderkaken) is het mogelijk om de (spits)muis tot op soort te determineren. Dit vergt wat geduld, maar via de Zoogdierverseniging krijg je hulpmaterialen aangeleverd (zoals een zoekkaart) om het je zo makkelijk mogelijk te maken. Per braakbalpartij vul je een registratieformulier in waarop je de aantallen van iedere gevonden soort noteert. Alle schedelresten worden per soort in aparte zakjes bewaard. Het registratieformulier, samen met de verzamelde schedelresten, worden vervolgens teruggestuurd naar de Zoogdierverseniging. Hier worden de partijen gecontroleerd en krijgen zowel de pluizer als de verzamelaar van de braakballen de definitieve resultaten retour. Uiteindelijk worden de resultaten toegevoegd aan de braakbaldatabase en vervolgens aan de NDFF (Nationale Databank Flora en Fauna).

Resultaten

Twee keer per jaar worden vrijwilligers geïnformeerd over de resultaten van alle NEM meetprogramma's in de nieuwsbrief de 'Telganger'. Ook overige geïnteresseerden kunnen zich aanmelden voor deze nieuwsbrief. Aanmelden voor de Telganger kan via de site van de Zoogdierverseniging. Eerdere uitgaven van de Telganger zijn hier ook terug te lezen.

Aanmelden

Aanmelden voor het NEM Verspreidingsonderzoek Muizen kan via het aanmeldformulier op de site van de Zoogdierverseniging. Ook horen we het graag als je actief bent als kerkuilvrijwilliger en braakballen zou willen aanleveren. Alle nieuwe locaties zijn voor het verspreidingsonderzoek interessant, maar op de website vind je een kaart met daarop onze 'wenshokken', dit zijn de locaties waar we met name nog graag iets meer willen onderzoeken.

Braakbalpartijen en de geplozen resultaten kunnen gratis worden opgestuurd naar onderstaand adres:

Zoogdierverseniging (t.a.v. Eveline van der Jagt)
Antwoordnummer 98198
6500 VA Nijmegen

Kijk voor meer informatie op onze website

<https://www.zoogdierverseniging.nl/wat-we-doen/monitoring/meetprogrammas-nem/nem-verspreidingsonderzoek-muizen>

of neem contact op met Dick Bekker (landelijk coördinator, dick.bekker@zoogdierverseniging.nl) of Eveline van der Jagt (vrijwilligersondersteuning, eveline.vanderjagt@zoogdierverseniging.nl).

NEM Netwerk Ecologische Monitoring

Verspreidingsonderzoek Muizen

In 2002 is het NEM Verspreidingsonderzoek Muizen gestart. Door middel van het pluizen van braakballen verzamelen vrijwilligers verspreid over heel Nederland data over de verspreiding van verschillende (spits)muizensoorten.

Hoe werkt het?

Diverse uilenwerkgroepen verzamelen tijdens hun werkzaamheden braakballen van kerkuilen. Omdat kerkuilen geen voorkeur hebben voor bepaalde groepen (spits)muizen, zijn alle soorten terug te vinden in hun braakballen.

De braakballen worden doorgestuurd naar een pluizer. Deze haalt alle schedelresten (bovenschedels en onderkaken) uit de braakballen en determineert ze.

De pluizer stuurt de geplozen resten en een ingevuld registratieformulier terug, waarna de gegevens worden toegevoegd aan de database.

Locaties

Binnen het NEM Verspreidingsonderzoek Muizen werken we met vrijwilligers verspreid over het hele land.

Resultaten

De resultaten van alle NEM meetprogramma's verschijnen in de 'Telganger'. Meld je aan of bekijk hem [hier](#).

Aanmelden

Wanneer je je aanmeldt als vrijwilliger krijg je de benodigde materialen thuisgestuurd.

Aanmelden kan via het [aanmeldformulier](#).

Dit was het weer

U ziet het, weer een divers aanbod met informatie. Bijdragen door onze lezers, vóór onze lezers. Heel graag willen wij de Digitale Nieuwsbrief (DNB) zo divers en laagdrempelig mogelijk houden. Dat kan juist door úw input!

Een eigen ervaring, een 'verhaal' uit overlevering, leuke samenwerkingsprojecten, bijzondere controleresultaten, foto's, een oproep en andere bijzonderheden! Het kan allemaal interessant zijn voor alle kerkuilenbeschermers!!

Laat ons meegenieten van uw veldwerk!!

Uw bijdrage die met open armen wordt ontvangen kunt u mailen naar:

digitalenieuwsbrief@kerkuil.com

en laat u verrassen door een bulletin VOL met bruikbare) informatie.